

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE
Departamentul muzicologie, compoziție și jazz**

SVETLANA BADRAJAN

Doctor în studiul artelor, Profesor universitar, Maestru în artă

DIANA BUNEA

Doctor în studiul artelor, conferențiar universitar

OBICEIURILE CALENDARISTICE DE IARNĂ

NOTE de curs

La disciplina *Ritualuri populare*

Ciclul I, specialitatea Canto popular, 0215.2

Chișinău, 2021

CZU 398.332.4

OBICERIURILE CALENDARISTICE DE IARNĂ

NOTE de curs la disciplina *Ritualuri populare*

Autori:

Svetlana Badrajan, doctor în studiul artelor, profesor universitar, Departamentul Muzicologie, Compoziție și Jazz

Diana Bunea, doctor în studiul artelor, conferențiar universitar, Departamentul Muzicologie, Compoziție și Jazz

Redactor științific:

Ecaterina Gârbu, doctor în studiul artelor, conferențiar universitar, Departamentul Muzicologie, Compoziție și Jazz

Recenzenți:

Nicolae Slabari, doctor în studiul artelor, lector universitar, Departamentul Muzicologie, Compoziție și Jazz

Hristina Barbanoi, doctor în studiul artelor, conferențiar universitar, Departamentul Muzicologie, Compoziție și Jazz

Recomandat spre publicare de Consiliul Științific al Academiei de Muzică, teatru și Arte Plastice din Republica Moldova, proces-verbal nr. 2 din 16.02.2021

Badrajan, S., 2021

Bunea, D., 2021

AMTAP, 2021

CUPRINS

ADNOTARE	3
INTRODUCERE	4
1.CADRUL CONCEPTUAL	5
2.UNITĂȚI DE CONȚINUT	
2.1.Obiceiuri de iarnă. Generalități.Colindatul.....	7
2.2.Alte specii ale sărbătorilor de iarnă	14
Concluzii.....	17
Bibliografie selectivă.....	18

ADNOTARE

Notele de curs *Obiceiurile calendaristice de iarnă* la disciplina *Ritualuri populare* reprezintă sumarul unui modului ce se desfășoară pe parcursul semestrului II, la anul I de studiu. Tematica largă a acestui compartiment include toate aspectele teoretice ale subiectelor – noțiuni și definiții, semnificații și simboluri, formele de desfășurare, clasificări poetice, particularitățile interpretării ș.a. Notele de curs oferă un suport teoretic amplu despre întreg arsenalul de obiceiuri de iarnă românești: Colindatul, Plugușorul, Sorcova, Semănatul ș.a., care se regăsesc și astăzi în practica interpretativă populară, în mediile tradiționale, Colindatul în ceata bărbătească fiind introdus și în Lista reprezentativă a Patrimoniului universal imaterial a UNESCO.

Scopul notelor de curs este de a prezenta și o largă bibliografie asupra subiectului abordat, care include 80 de titluri de studii fundamentale, articole științifice, colecții de folclor care reprezintă un suport didactic serios care va facilita atât aprofundarea teoretică, cât și activitățile practice legate de obiceiurile de iarnă românești.

ANNOTATION

The present lecture notes, *Winter traditional customs*, represents a summary of the unit that is being studied throughout the 2nd semester of the 1st year. A wide topic of this unit includes all theoretic aspects of items – notions, definitions, meanings and symbols, the ways of conduct of customs, the classifications by poetic contents, the peculiarities of performing and others. The present lecture notes offers a wide theoretic support referring to the full range of winter traditional customs: Caroling, Plugușorul, Sorcova, Semănatul and others that are practiced currently in the traditional environment. Caroling in the young man's groups was introduced in the representative list of immaterial patrimony of UNESCO.

The main goal of the present picture notes is to present also a wide bibliography referring to this subject that contains more than 80 titles, including scientific studies, articles, folklore collections that represents a serious didactic support for theoretic deepening and practical activities linked by winter traditional customs.

INTRODUCERE

Notele de curs de față vin să completeze materialele didactice la *Ritualuri populare*, care este un obiect de specialitate pentru *Canto popular* și una din disciplinele de bază, cu rol decisiv în formarea profesională a specialiștilor în acest domeniu. Materialul se referă la una din cele mai complexe teme ce vizează întregul complex al obiceiurilor tradiționale de iarnă, care se studiază la anul I, semestrul II și care reprezintă un modul de teme ce integrează fiecare obicei în parte. Materialul prezentat în prezentele note de curs este o sinteză teoretică amplă asupra subiectului dat, ce include aspecte noționale, clasificatorii, de conținut, mod de desfășurare, aspecte ale interpretării, inclusiv a interpretării scenice a acestora, în actualitate. Numeroasele materialele referitoare la aceste obiceiuri, care se numără printre cele mai bine păstrate, practicate în contemporaneitate, atât în mediile rurale cât și în cele urbane, sunt reflectate într-o largă selecție bibliografică ce include studii fundamentale, articole de referință, colecții de folclor etc., surse ce vor completa cunoștințele teoretice și vor constitui o punte de pornire pentru activitățile practice ale studenților de la canto popular – viitori interpreți de folclor și conducători de ansambluri folclorice. Prezentarea modulului tematic dat are un caracter exhaustiv și generalizator, iar studiul teoretic, alături de componenta practică vor încuraja studenții în valorificarea și promovarea obiceiurilor studiate în acest segment al cursului.

Modulul dat se studiază pe parcursul Semestrului II, la anul I de studii, însumând 30 de ore. Scopul notelor de curs se rezumă la facilitarea asimilării materialelor teoretice și a aplicării cerințelor practice legate de interpretarea propriu-zisă a melodiilor și de realizarea de scenarii și spectacole după un obicei de iarnă.

Studierea întregului curs are drept scop nu doar formarea profesională a tinerilor cântăreți, ci și păstrarea continuității poporului nostru pe acest pământ, aducând contribuția la cunoașterea obiceiurilor și ritualurilor folclorice, iar, prin aceasta, a trecutului și prezentului comunităților tradiționale, a aspectelor socioculturale și istorice ale vieții acestora etc. Interesul și cunoașterea aprofundată de către tinerele generații a tradițiilor naționale, a valorilor culturii și folclorului românesc în general, va înlesni și va da un imbold pentru salvagardarea folclorului, în cadrul legislației adoptate recent în acest sens, în activitățile profesionale ulterioare.

Subiectele și temele teoretice incluse în cadrul cursului cuprind întreg spectrul de obiceiuri de peste an și al celor familiale, dar și alte specii distincte ale obiceiurilor, conținutul muzical și etnografic al cărora constituie un tezaur inestimabil al culturii naționale. Semnificativ este că în

cadrul cursului este pus accentul pe obiceiurile din arealul specific zonei folclorice a Moldovei. Totodată, acestea sunt plasate în context mai larg, fiind studiate și pe plan comparativ cu întreg spațiul folcloric românesc.

Un rol deosebit de important în studiul disciplinei îl are **partea practică** ce include studierea materialelor muzicale ale obiceiurilor, alcătuirea scenariilor după un obicei popular și realizarea scenică a acestora, în cadrul spectacolelor prezentate la examenele de licență. Nu mai puțin important este și faptul că realizarea acestor obiective este legată și de cercetările individuale pe teren, studenții aducând obiceiurile din satele de unde vin sau de la bunicii care le-au mai păstrat în memoria lor.

Ritualuri populare este un curs cu valoare de unicat, având în vedere atât materialele teoretice studiate, cât și activitățile practice ce le include. Cursul are un caracter complex și are un rol decisiv în educația artistică și estetică, în formarea unor personalități artistice multilaterale, de înaltă ținută profesională, cultivă dragostea pentru adevăratele valori ale culturii populare.

I. CADRUL CONCEPTUAL

Notele de curs *Obiceiuri calendaristice de iarnă* la disciplina *Ritualuri populare* reprezintă un material teoretico-metodologic și practic pentru studenți și profesori la specialitatea *Canto popular* și se axează pe formarea bazei conceptuale în domeniu, a abilităților specifice disciplinei, formarea abilităților practice de aplicare a cunoștințelor. Totodată, studierea cursului urmărește scopul de a forma specialiști de înaltă calificare, care vor contribui la conservarea și promovarea patrimoniului național ce se referă la repertoriile manifestărilor tradiționale și a valorilor folclorului în general. Astfel, la cele trei nivele ale studiului, este necesară acumularea anumitor cunoștințe și abilități.

1. La nivel de cunoaștere și înțelegere:

- Să definească și să explice obiectul de studiu;
- Să caracterizeze clasificările muzicale, literare, etnografice ale obiceiurilor populare românești;
- Să conștientizeze caracterul unitar sincretic al obiceiurilor, să cunoască trăsăturile și funcțiile acestora;
- Să cunoască modul de desfășurare a ritualurilor populare, specificul costumației și a atributelor prezente în cadrul acestora;
- Să însușească cunoștințele legate de originea, evoluția, simbolistica obiceiurilor;
- Să cunoască și să deosebească diferențele locale, zonale și regionale ale obiceiurilor și stilurile de interpretare specifice;
- Să cunoască repertoriul muzical-literar al ritualurilor populare studiate;
- Să cunoască particularitățile realizării unor interviuri pe teren;
- Să însușească specificul de lucru cu sursele bibliografice.

2. La nivel de aplicare:

- Să includă și să promoveze în repertoriul artistic melodii din cadrul ritualurilor populare;
- Să alcătuiască un scenariu după un obicei popular;
- Să realizeze scenic un spectacol după un obicei popular;
- Să selecteze repertoriul muzical specific obiceiului, costumația și alte atribute specifice, în dependență de zona sau subzona folclorică;
- Să promoveze pe plan artistic, concertistic, didactic, în mass-media etc., tradițiile și valorile culturii populare.

3. La nivel de integrare:

- Artistică, de concert – ca interpreți și promotori ai folclorului tradițional;
- Didactică – ca și conducători de ansambluri folclorice de copii sau maturi, în cadrul instituțiilor de învățământ;
- Etnomuzicologică – ca și culegători și cercetători de folclor;
- De salvagardare și valorificare a culturii populare, în cadrul unor proiecte culturale naționale și internaționale.

Astfel, însușirea conținuturilor disciplinei *Ritualuri populare*, aplicarea lor în activitatea muzicală, pedagogică și de interpretare artistică, promovarea folclorului muzical și a tradițiilor etnofolclorice naționale în viața artistică și în practica interpretativă ș.a., va permite realizarea pe deplin a valorificării eficiente a conținuturilor disciplinei și la integrarea și succesul profesional al studenților.

2. UNITĂȚI DE CONȚINUT

2.1. Obiceiurile tradiționale. Generalități. Colindatul.

Noțiuni, definiții, semnificații.

Întreaga viață a omului, de la naștere și până la moarte, a fost însoțită de obiceiuri – ample manifestări folclorice, adevărate spectacole populare, constituite din cântece, jocuri mimice și cu măști, dansuri etc. Obiceiurile au origine variată: unele au luat naștere în procesul muncii, altele își au originea în viața socială, în credințe magice, precreștine și religioase creștine. De aceea în abordarea obiceiurilor trebuie să se țină seama de corelațiile sociale, istorice, geografice, de contextul social-economic în care se manifestă, particularitățile repertoriului etc.

Prin obicei înțelegem ansamblul manifestărilor folclorice legate fie de o dată, fie de un eveniment anumit, care au caracter colectiv, permanent, tradițional și obligatoriu într-o anumită epocă și pentru o anumită colectivitate. Datină este considerată orice manifestare populară cu caracter tradițional. Ritualul este un element al obiceiului, format dintr-un singur act sau manifestare, care are un caracter artistic, juridico-economic, magico-religios sau distractiv. Ceremonialul este un sistem de manifestări populare, obiceiuri, realizat cu un anumit scop, în legătură cu un eveniment etc.

Obiceiurile sunt fapte de cultură apărute în viața comunității, în existența ei socială, marcând etape importante ale trecerii acesteia prin lume, modelând-o comportamental, fixând-o într-un

cadru specific al civilizației tradiționale. Obiceiurile aveau un rol bine determinat în momentele cele mai importante ale existenței materiale și spirituale ale omului.

Astfel, întotdeauna, trecerea pragurilor dintre ani, dintre anotimpuri, existența umană, solicita o inițiere dublată de ritual, obicei. În procesul practicării obiceiurilor au fost puse în circulație nu numai idei și reguli de viață ale generațiilor trecute, dar și idealurile de viață ale generațiilor, care s-au raportat din nevoile practice iminente la moștenirea de semnificații a obiceiurilor.

Sunt delimitate două grupuri de obiceiuri:

1. obiceiurile de peste an, legate de date calendaristice fixe sau de momente ale muncii agricole ori păstorești, acestea constituie ciclului calendaristic,
2. obiceiurile legate de viața omului, care reprezintă ciclul familial.

Obiceiurile păstrează vestigii ale unei vechi concepții despre natură și societate, urme ale cultului soarelui și vegetației, credințe în puterea magică a cuvântului, sunetului, gestului, în capacitatea de purificare a focului și apei. Folclorul obiceiurilor oglindește străvechea funcție a artei ca mijloc de cunoaștere și influențare a naturii înconjurătoare în scopul de a asigura fertilitatea pământului, bunăstarea familiei și fericirea individuală. Treptat unele obiceiuri și-au pierdut semnificația inițială și se păstrează în virtutea tradiției, altele au intrat în repertoriul copiilor ori au dispărut.

Indiferent de starea actuală a obiceiului, cei interesați în promovarea, interpretarea acestuia este important să se documenteze, apelând la diferite surse, inclusiv investigații de teren, mai ales dacă manifestarea respectivă mai este practică în tradiție. Recomandările metodice sunt adresate conducătorilor colectivelor etnofolclorice atât de maturi, cât și de copii, interpreților, promotorilor culturii tradiționale și altor persoane interesate.

Obiceiurile din perioada de iarnă

Manifestările tradiționale din perioada de iarnă se bucură de cea mai mare popularitate până în prezent și se desfășoară pe parcursul a două săptămâni: de la Crăciun până la Bobotează. Acestea au origine precreștină și s-au format în jurul sărbătoririi solstițiului de iarnă, în concepția populară „zilele nașterii soarelui de nebiruit”. Semnificația lor (a zilelor) are legătură nemijlocită cu producerea bunurilor materiale, în special cu agricultura, ceea ce reiese din însăși conținutul obiceiurilor, toate având la bază felicitări pentru succesele anului ce a trecut, urări de sănătate și belșug în cereale, animale etc, pentru anul ce urmează.

Peste sărbătorile precreștine s-au suprapus ulterior cele creștine. În secolul al IV-lea, biserica de stil nou a stabilit pe 25 decembrie (astăzi și 7 ianuarie pe stil vechi) ziua nașterii lui Iisus. În tradiția folclorică a diferitelor popoare a continuat să se practice obiceiurile legate de solstițiul de

iarnă, în timp pierzându-se această semnificație. În practica folclorică s-au suprapus astfel, în cadrul obiceiurilor de iarnă, sensuri păgâne și creștine.

În calendarul strămoșilor noștri traco-geto-daci și romani anul începea odată cu reînvierea naturii, prima lună a anului fiind martie. Cu introducerea mai multor schimbări în calendar, prima lună a devenit ianuarie. Însă, la mai multe popoare europene încă secole de-a rândul s-a menținut obiceiul de a sărbători anul nou la 1 martie. Abia la sfârșitul secolului al XVII-lea s-a fixat oficial data de 1 ianuarie. S-au apropiat astfel datele a două sărbători înrudite în semnificația lor, aceea de sărbătorire a solstițiului de iarnă și cea a înnoirii anului agrar. Urmele vechii sărbători de primăvară se mai găsesc astăzi în tradiția urărilor de Anul Nou/ Sfântul Vasile: ieșirea cu plugul în plină iarnă, Sorcova, refrenul *Flori dalbe, flori de măr* în colinde ș.a.

Crăciunul și Anul Nou/Sfântul Vasile constituie cele două zile de sărbătoare ale ciclului de iarnă, de care se leagă o tradiție folclorică bogată și variată: colinde, cântece de stea, urări cu plugușorul, plugul flăcăilor, urarea cu sorcova, semănatul, jocuri cu măști etc. Unele din obiceiurile acestor prilejuri și-au păstrat până în zilele noastre semnificația străveche de urare, cu urmele unor vechi ceremoniale de rodire și fecunditate, altele conțin suprapuneri creștine, ca urmare a schimbărilor ce au intervenit în timp. Repertoriul legat de obiceiurile din timpul iernii se distinge prin diversitatea producțiilor – literare, muzicale, coregrafice și dramatice, prin valoarea artistică deosebită a unor specii legate de aceste prilejuri, precum și prin aria de răspândire în spațiu românesc.

Colindatul

Manifestarea cea mai reprezentativă și mai bogată în producții artistice, mai ales muzical-literare, din această perioadă, este **colindatul**. În forma tradițională la colindat participa întreaga colectivitate, fie colindând, fie primind colindătorii. Felul cum decurge colindatul, în general, este identic în întreg arealul românesc, cu mici diferențe de la regiune la regiune.

Evidențiem două forme de colindat:

1. Colindatul propriu-zis al adulților și copiilor cu interpretarea cântecelor ceremoniale (colinde, cântece de stea),

2. Colindatul cu măști zoomorfe și antropomorfe.

Unitatea conceptuală a colindatului este asigurată de:

- Desfășurarea etapizată a acestuia, în care se include repertoriul;
- Manifestarea puternică a sincretismului și a conlucrării colective la actul creației.
- Funcția pragmatică (de felicitare și urare, ceremonială, estetică);
- Diversitatea în unitate a componentelor manifestărilor artistice;
- Răspândirea geografică omogenă (cu unele excepții) a textelor și melodiilor;

- Gradul diferit de conservare a producțiilor muzical-poetice pe arii de difuzare teritorială;
 - Conținutul tematic circumscris la un cadru ideatic și sentimental, delimitat de viața socială, de familie, de munca și acțiunea omului;
 - Participarea integrală a comunității la desfășurarea obiceiului (ca oficianți sau oficiați) etc.
- (13, p.52)

În general colindă copiii, flăcăii, bărbații până la o anumită vârstă. Fetele sau familiștii în grupuri mixte colindă în cercuri restrânse, de regulă la persoane ce se află în relație de rudenie. Colindatul cunoaște o organizare după anumite reguli. Înainte cu câteva săptămâni colindătorii se adună în cete, după criteriul vecinătății. Ei fac repetiții pentru învățarea colindelor, se repartizează funcții (vătaf, purtătorul darurilor ș.a.), se angajează muzicanți pentru jocurile cu măști, plugul flăcăilor etc.

Colindatul propriu-zis are loc de regulă în seara și ziua de Crăciun, dar în unele locuri în ajunul și ziua de Anul Nou/Sfântul Vasile. Conform credințelor populare, oricare gospodar trebuia să primească colindătorii, refuzul putea atrage asupra acestuia neazuri. Mai mult decât atât cu această ocazie au existat la români cântece de descolindat. Etnologul ieșean Petru Caraman în lucrarea *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei*(1997) prezintă o problema puțin abordată în literatura de specialitate: descolindatul, un gest ritualic al cetelor de colindători, contrar colindatului. În esență, descolindatul se îndreaptă împotriva gazdelor avare, care au încălcat o tradiție, pe care colectivitatea rustică o respecta cu sfințenie: buna primire a colindătorilor. Descolindatul „implică gesturi ritualice violente precum smulsul porții, mânjitul ușilor cu păcură, stricatul acoperișului ș.a., fiind însoțit de formule incantatorii aducătoare de rele, un contrariatul păgubos, revers malefic al colindatului. „Câte cuie sunt pe casă/ Atâția păduchi în casă/ Și-atâția șoareci pe masă!”, altelei chiar licențioase: „Colindă, colindă/ Bagă iapa-n tindă/ O leagă de grindă/ Îi dă fân să roadă/ Și-o pupă sub coadă!”. O altă formă de descolindat poate fi considerată și restituirea darurilor gazdei zgârcite, situație extrem de rușinoasă, în care colindătorii nemulțumiți aruncă darurile, spunând: „Să vă fie pomana dracului,, apoi întăresc greutatea celor zise cu un „Amin!” rostit tot în cor [44]. Evident astfel de cazuri erau foarte rare.

Așadar, **Colindatul propriu-zis** este rezervat cetei de bărbați, care variază după regiuni, cu variante locale de urări. Se colindă în grup, la fiecare casă, diferențele zonale fiind legate de locul unde se execută colinda: la fereastră, la ușă, în casă, pe drum. La fiecare casă se opresc și întrebă dacă sunt primiți de gazdă. Prima colindă, de obicei, se cântă sub fereastră, de regulă colinda gazdei. Apoi ceata intră în tindă sau chiar în casă și cântă mai multe colinde. Colindătorii sunt răsplătiți cu colaci, băutură, mâncare, uneori cu bani. Pentru daruri se mulțumește printr-o orație, numită „strigarea colacului”, „alduitul banului” „mulțămită” etc., rostită de unul din colindători.

Când cetele sunt însoțite de muzicanți (la jocurile teatralizate, plugul flăcăilor, în unele zone în timpul colindatului propriu-zis se interpretau pe drum melodii de joc), înainte de a părăsi casa gazdei, colindătorii joacă fetele mari din casă.

Interpretarea colindelor se face **în grupcu voce tare fără nuanțe dinamice sau schimbări de tempo, la unison sau antifonic** (în două grupuri care cântă pe rând, unul începe, celălalt se include mai târziu, primul la sfârșitul strofei de regulă se oprește pe pedală, iar celălalt continuă următorul fragment și apoi invers) **a capella** (pentru spațiul nostru folcloric nu este caracteristic acompaniamentul instrumental al colindelor). Se întâmpla adesea ca un grup să înceapă a cânta înainte ca celălalt să fi cântat strofa până la sfârșit, astfel pentru câteva clipe se creează o heterofonie. În zona transnistreană se practică execuția **pe câteva voci**. În alte zone românești (Hunedoara, Bihor, Arad, Banat) colindatul este însoțit uneori de bătaia dubelor, așa zisele colinde de dubă: pe drum de la o casă la alta, din vioară, fluier sau cimpoi se cântă o melodie cu caracter de joc, acompaniată de bătaia din dubă, care poate să sune și concomitent cu colinda executată vocal. În sudul Transilvaniei, după ce au terminat de colindat, spre dimineață, înainte de a se despărți, străbătând ulița principală a satului, flăcăii cântă colinda zorilor.

O particularitate a interpretării este principiul fluentei, colinda este executată parcă dintr-o răsuflare, „pentru a susține un continuum temporal de execuție, evenimential, festivizant, ceremonial și consacrat” (26, p.226) În interpretarea cetei de colindătorificare membruse poate opri și respira oricând, în orice moment al melodiei, fără ca să fie afectată fluența generală a discursului muzical. Această fluență a discursului este adeseori forțată, asigurată cu artificii vocale cum sunt, spre exemplu, apogiaturile, care apar adesea la sfârșitul unui vers melodic și care-l obligă pe interpret să nu se oprească, să nu respire chiar dacă a ajuns la un sfârșit de vers, ci să-l lege de următorul, să continue fluxul sonor. Uneori se produc întreruperi paradoxale în execuția separată a membrilor grupului – cezuri sau frânturi bruște ale discursului muzical la mijlocul versului sau chiar în mijlocul unui cuvânt, „Repetițiile, reluările celulelor melodice și ale formulelor în interiorul unor motive și propoziții muzicale, ca și repetarea propozițiilor – sintagme melodice în cadrul aceluiași perioade și reluarea de un număr imprecizabil de ori a aceluiași melodii pentru comunicarea textului poetic, toate formele de repetare susțin și ele același principiu al fluentei, al susținerii efectului de temporalitate deosebită, de hierofonie al colindei” (26, p.226)

În baza tematicii literare și particularităților muzicale repertoriul de colinde conține câteva specii: **colinde laice, colinde cu texte religioase, cântece de stea și colindele/colindețele copiilor.**

Temele colindelor laice sunt diversificate după momentul colindatului (pe drum, la fereastră, în casă, la plecarea din casă, în zorii zilei la terminarea colindatului), dar în primul rând după categoria socială căreia urmează să fie adresate colindele. Colindătorii aleg în așa fel colinda, ca

subiectul ei să amintească de persoana colindată, de îndeletnicirile sale, de momentul de viață în care se află. De exemplu, există colinde adresate gospodarului, flăcăului de însurat, fetei de măritat, tinerilor căsătoriți, ciobanului, pescarului; existau și colinde de doliu (se mai numeau colinde de mort), care se cântau la casele cu rude decedatesau unde s-a întâmplat o tragedie.

Având în vedere neasemuita bogăție și varietate a temelor, vom aminti doar câteva dintre categoriile tematice cele mai semnificative. Textele poetice pot fi profane și religioase. Cele mai vechi sunt colindele laice, care indirect, în mod hiperbolic, prezintă aspecte legate de munca și viața omului. Aceste texte sunt individualizate, diferențiindu-se după: vârstă (colinde de copii, de tineri, de bătrâni), sex (de fată, de băiat), profesie (de vânător, cioban, agricultor, pescar, militar, etc), categorii sociale (tineri căsătoriți, gospodar, logodnici, etc). Câteva teme literare întâlnite în colinde amintesc de vechi legende (legenda celor 9 frați metamorfozați în cerbi, legenda soarelui care și-a pețit sora, etc), basme, teme de balade (*Nevasta fugită, Soacra cea rea, Miorița, Șarpele, Meșterul Manole* etc.), personalități istorice (Ștefan cel Mare ș.a). Caracteristic colindelor din stratul vechi și premodern este refrenul, asociat de unul sau două rânduri din strofa muzicală: *Florile dalbe; Lerului și-a mărului; Lerui, Doamne; Domnului, Doamne* ș.a.. Refrenele de tipul *Lerui ler* și derivatele acestuia aveau pe vremuri, probabil, funcția unor invocări, au fost simboluri legate de anumite categorii de urări. Azi sunt doar podoabe poetice, deoarece și-au pierdut de mult semnificația străveche.

Colindele cu texte religioase au origine mai nouă, fiind influențate de cărțile apocrife. Majoritatea temelor religioase circulă în repertoriul adulților, unele dintre ele sunt adaptate la melodii de colinde autentic populare, care vehiculează și texte laice (eventual refrenul este înlocuit cu unul mai adecvat conținutului, ori lipsește), iar altele se cântă pe melodii cărturărești sau de proveniență străină. În conținutul textelor există teme religioase, apocrife, care folosesc imagini poetice tipic populare și sunt tratate în spiritul concepției populare, dintre acestea amintim: legendele *Maica Domnului își caută fiul, Dumnezeu și Sfântul Petru coborând pe pământ, Refuzul primirii în rai* ș.a. Colindele cu text religios mai sunt interpretate și în cadrul teatrului popular *Vicleimul* sau *Irozii*.

În repertoriul adulților, dar mai ales al copiilor în perioada dintre Crăciun și Bobotează se practică **colindatul cu steaua**. Cu această ocazie ei poartă în mână o stea confecționată din carton/lemn frumos împodobită și execută cântece de stea cu tematica despre nașterea lui Christos. Multe dintre aceste melodii sunt de origine cărturărească și circulă cu un singur text. Amintim câteva dintre aceste cântece de Crăciun, care se bucură de mare popularitate: *Trei păstori se întâlniră, O ce veste minunată, Nunta din Galileea, Steaua sus răsare*.

În afară de speciile de mai sus, din alte zone românești „merită a fi amintite așa numitele “colinde de pricină”, adevărate parodii ale colindei, căci pe lângă o tematică hazlie, conțin “frânturi de limbă” (silabe intercalate în vers sau/și un amplu refren compus din cuvinte fără înțeles, probabil distorsionate din altă limbă). Sunt cântate doar atunci când se întâlnesc două cete de colindători și fac o întrecere din glumă. Aceste producții de fapt fac parte din repertoriul distractiv al șezătorii tineretului.[39]

Colindatul copiilor se desfășoară la fel în cete, băieți – mai rar fete – sau în grupuri mixte. Numărul participanților dintr-o ceata este 2–5 copii la categoria celor mici de la 3-4 ani până la 6-7 ani și de 4 – 12 copii la categoria copiilor mai mari, de la 6-7 ani până la 14-15 ani. În același sat existau mai multe grupuri de copii de vârste diferite. Copiii, ca și ceata bărbătească, se adunau, de obicei, la o casa unde repetau colindele sub supravegherea adulților, și pe la dumă amiază își încep colindatul. Colindătorii purtau trăistuțe în care puneau darurile ce le primesc, iar în mână, în unele zone (Oltenia, Transilvania), țineau un bat numit colindă sau pițară. Acesta era făcut, de obicei, din lemn de alun frumos încrustat. El este purtat de câțiva băieți mai mari din ceată și era folosit pentru scormonirea în cenușă sau în focul din vatră. Acțiunea are, în mentalitatea populară, semnificația de a aduce noroc și belșug în casa gospodarului. Colindele copiilor mici sunt de cele mai multe ori scurte, în versuri pline de umor, solicita gazdei darurile. Conținutul urării poate să fie același la fiecare casă colindată. Copii sunt răsplățiți întotdeauna cu daruri. Cel mai răspândit este colacul, pregătit anume pentru acest prilej, de asemenea fructe, bomboane ș.a.

Colindatul cu măști zoomorfe se desfășoară, în special, în preajma Anului Nou/Sfântului Vasile și este organizat la fel de către flăcăi. Răspândirea cea mai mare o are Jocul caprei, Turca, Cerbul, Calul (Căiuții), Jocul Ursului (urs viu sau om mascat) răspândite în zonele extracarpatice; Brezaia (mască cu cap de cocoș, vultur, vulpe sau alta) este întâlnită în Muntenia; Cămila în Dobrogea. În Transilvania, aceste jocuri sunt însoțite și de colinde cu texte profane din repertoriul obișnuit sau cu tematică specială. Jocurile cu măști zoomorfe au la origine o funcție rituală, amintind de jertfirile în onoarea zeilor, de asemenea de vechi mituri polarizate în jurul unui erou ce simboliza moartea și reînvierea naturii, Dovadă este și faptul că, cele mai multe dintre spectacolele cu măști zoomorfe moartea și învierea măștii sau se încheiau cu scena înmormântării parodizate. Animalelor pe care le reprezintă măștile, în timpurile străvechi li se atribuiau puteri magice (capra: fertilizarea câmpului, reînvierea naturii; ursul: vestitorul primăverii; cerbul: simbol al vegetației ș.a.). Această semnificație originară a dispărut însă, obiceiurile cu măști zoomorfe constituind azi un epizod distractiv, artistic al obiceiurilor ciclului de iarnă. Masca și ceilalți membri ai cetei joacă după o melodie cântată din fluier sau cimpoi, mai nou – vioară, clarinet, acordeon sau alte

instrumente populare. Creațiile vocale rituale din cadrul jocurilor cu măști zoomorfe sunt sincretic asociate mișcării coregrafice și acțiunii dramatice desfășurate în jurul măștii respective.

Colindatul cu măști antropomorfe este reprezentat de spectacole teatralizate cu babe, moși, urât, soldați etc., piese cu tematică haiducească și religioasă, *Malanca*. Acestea, în raport cu altele din cadrul obiceiurilor de iarnă, sunt relativ mai recente. În Europa de vest teatrul popular s-a născut din elementele teatrului medieval de bâlci și din teatrul religios medieval. În practica folclorică a popoarelor din estul Europei astfel de teatralizări au apărut mult mai târziu.

În folclorul românesc spectacolele cu tematică haiducească se numesc *Jienii, Codrenii* (sau ceata lui *Jianu, lui Codreanu, lui Bujor*) ș.a., piesele teatrale religioase sunt pe subiecte legate de nașterea lui Isus, respectiv *Vicleimul* sau *Vicleii, Irozii*. Dialogurile din cadrul spectacolelor se remarcă prin expresivitate realistă, iar repertoriul muzical folosit are un caracter eterogen, ca stil și origine. În teatrul haiducec sunt incluse doine, cântece cu tematică respectivă, iar în cel religios vom întâlni colinde cu tematică religioasă și, în special, cântece de stea.

2.2. ALTE SPECII RITUALE DIN CADRUL SĂRBĂTORILOR DE IARNĂ

Sărbătorirea Anului Nou/Sfântului Vasile are în concepția populară nu numai o semnificație calendaristică, după cum am remarcat anterior, ci și aceea a începerii unui nou ciclu de producție de care se leagă speranța în belșugul de recolte, de bunăstare și fericire. Această semnificație reiese mai cu seamă din urările rostite cu ocazia **Plugușorului, Plugului flăcăilor**. Obiceiul de a ieși cu plugul sau simularea ieșirii lui în toiul iernii, amintește, ori este tocmai o reminiscență din vremea antică, când anul începea la 1 martie, nu la 1 ianuarie.

Plugușorul este în repertoriul copiilor, a băieților, Plugul, numit și Cel mare este pe seama flăcăilor și a bărbaților mai tineri. A merge cu uratul, cu plugușorul, cu buhaiul sau cu Plugul sunt expresii specifice zonei noastre folclorice.

Plugușorul, Plugul (Urătura) reprezintă o manifestare sincretică, care are la bază o creație declamată într-un stil anumit, în Muntenia și în alte zone românești poate fi cântată. Pentru Plugul flăcăilor neapărat este caracteristic ansamblul instrumental, care susține rostirea urăturii.

Desfășurarea în amănunt a obiceiului diferă de la o regiune la alta. Atunci când urarea are la bază o lucrare recitată - în forma cea mai răspândită în Moldova - urarea este însoțită de numeroase alte acțiuni ca: sunetul buhaiului, care imită mugetul taurului; o melodie cântată din fluier, întreruptă din când în când de clinchete de clopoței, chiuitori și pocnete din bici. Pentru amploarea manifestării, deplasarea pe ulițele satului se face cu un plug tras de boi. Într-o formă mai simplă, în pauzele urării, odată cu buhaiul, unii plesnesc din bice, alții agită clopoței, chiuie, ca și cum ar îndemna boii la jug. Alaiul poate fi însoțit și de jocuri cu măști.

În orațiile la plugușor/plug/urătură se face descrierea muncilor agricole, de la arat la semănat, apoi până la coptul colacilor. Textul este presărat cu elemente și aluzii de cel mai fin și sănătos umor, toate concretizate în minunate imagini poetice. Din formele mai vechi care conțineau numeroase elemente de agrotehnică arhaică, s-a ajuns cu timpul la forme mai evolute, devenind un adevărat poem al muncii agricole, îndeplinind pe lângă sensul de urare și un rol distractiv. Obiceiul are răspândire în tot spațiul românesc, mai semnificativ însă este în Moldova și Muntenia. Actualitatea continuă a acestui obicei, ca și schimbările survenite în conținutul urării, adică ancorarea în contemporaneitate, fac posibilă menținerea și chiar înflorirea lui în viitor.

Menționăm existența unei **ordine nescrise în succesiunea obiceiurilor** din preajma Anului Nou/ Sfântului Vasile. Astfel, de regulă, primii pornesc cu plugușorul copiii, de cu ziuă, după amiază, care încetează orice acțiune o dată cu asfințitul soarelui și lăsarea întunericului. Urmează urătorii de vârstă adolescentină (băieți!) și toate jocurile cu măști, ce pot colinda până spre miezul nopții. Ultimii încheie toate manifestările din această noapte Plugul flăcăilor/ Plugul cel mare, care își pornesc ceata după apusul soarelui până la răsărit.

Semănatul și Sorcova sunt urări în prima zi a Anului Nou/Sfântul Vasile, practicate în prezent de copii. Sorcova include o ramură împodobită cu care sunt atinși cei semănați/sorcoviți, în timp ce se scandează sau se cântă versurile cu urări de belșugși sănătate. Obiceiul, la fel are reminiscențele timpului când începutul anului agricol era la 1 martie. Sorcova a „evoluat“ și ea de la crenguța de măr pusă la înflorit din vreme, de obicei la Sfântul Andrei, la obiectul din hârtie colorată.

Chiraleisa (țuraleisa; denumirea provine din grecescul Kyrie eleison – Doamne, miluiește) este o urare a copiilor la Bobotează. Încinși peste brâu cu tălângi și cu clopoței în mâini, ei înconjoară pomii din grădină, scandând sau cântând versuri în care urează belșug. Deseori copiii umblă împreună cu preotul pe la casele oamenilor. Ei merg înainte, intră în ogradă, cântă Chiraleisa și anunță sosirea preotului.

Vergelul, în forma sa cea mai comună, este o petrecere de sărbătoare în ajunul Anului Nou/ Sfântului Vasile, pe alocuri și în alte zile după această dată, cu care ocazie participanții încearcă, prin intermediul unor practici vechi, să ghicească viitorul hărăzit fiecăruia. Este întâlnit încă în câteva locuri din Bihor și Făgăraș, dar a fost menționat în trecut și pentru Moldova, Năsăud și Banat. Dintre diferitele forme în care apare, atenției se impune vergelul organizat de către tineretul sătesc, căruia îi este integrat și un cântec specific: al vergelului, hora vergelului, la vergea.

Vasilca este un obicei pe cale de dispariție cu un caracter agrar. Se mai păstrează în Muntenia și parțial în Oltenia. Obiceiul se aseamănă mult cu cele practicate de cetele de flăcăi în jocurile cu măști zoomorfe, cu deosebirea că de data aceasta colindătorii nu folosesc Turca, Cerbul

sau Capra, ci capul porcului sacrificat în ziua de Ignat. Vasilca cuprinde mai multe secvențe semnificative: expunerea divinității (capul porcului) gătită cu inele, cercei, brățări, mărgelile, flori și uneori și o basma, în fața ferestrei sau în casa colindată [10].

Un alt obicei din părțile Oltului, care a rezistat în timp este **Datul de grindă al copiilor** care încă nu au împlinit 3 ani, obicei cu origini precreștine. Acesta, „constă în ridicarea copilului de trei ori la grinda casei, rostindu-se urarea de a crește sănătos și înalt. Copilul avea pe cap o azimă rotundă pe care erau prinși bani și flori. Sub picioare se puneau fierul plugului și ramuri de brad verzi. Dacă urarea rostită de a crește mare și imitarea înălțimii la care să ajungă este explicabilă și înțeleasă azi, punerea azimei rotunde pe cap – amintind de semnul solar – derivă din concepția precreștină geto-dacă potrivit căreia comunicarea cu cosmosul, cu divinitățile, nu se putea realiza oricum, ci prin intermediul unui ritual sau semn, în cazul nostru semnul solar – cercul. Obiceiul se practică și astăzi aproape în toate satele județului, cu copiii până la vârsta de 3 ani” [10].

La sfârșitul sărbătorilor de iarnă sau după colindat (fie cu colinda, fie cu măști, ori Plug) flăcăii organizau din banii câștigați **Joc/Horă**, unde se producea un eveniment important pentru fetele care au „pășit” în categoria de Fată mare. Acestea erau scoase la Joc pentru prima dată, fiind aduse, cu permisiunea părinților, de unul sau câțiva dintre flăcăi.

Pentru scoaterea unui obicei pe scenă, în fața publicului, fiecare trebuie să fie conștient de respectarea anumitor legi nescrise ale manifestărilor tradiționale. Printre acestea:

- să cunoască profund creația folclorică atât a poporului său, cât și al etniilor conlocuitoare;
- să manifeste o atitudine obiectivă față de faptul folcloric în culegerile personale, cunoscând metode diverse de investigare a tradiției populare;
- respectul față de tradiție, în sensul de a nu confunda criteriile estetice ale maselor cu criteriile personale;
- cunoașterea perfectă a creației (sau creațiilor) pe care dorește s-o aducă pe scenă: particularitățile genului, funcțiile, multiplele variante poetice și melodice, maniera execuției etc.
- deoarece scena are legi specifice, prezentarea în fața unui public, conform unei idei regizorale personale, manifestarea folclorică trebuie să fie încadrată într-o formă care să amintească de mediul, atmosfera tradițională în care se practică;
- aducerea folclorului pe scenă înseamnă ruperea lui de mediul natural, de ambianța obișnuită și schimbarea funcției, prioritar devenind cea distractivă, artistică, informativă. (15, p.27).

În mediul tradițional elementul spectacular putea fi dependent de rituri și ceremonii. Evenimentul avea caracter sacral. Spectacolul de folclor pe scenă se ghidează însă după calendarul laic al aproximărilor neperiodice, contractuale, al ocaziilor mai mult sau mai puțin aleatorii, al intereselor și investițiilor financiare. Actanții din folclor sunt actori și spectatori. Rolurile au existat

dintotdeauna, în sensul că reprezentanții colectivității rurale erau împărțiți în actanți mai mult sau mai puțin activi, implicați cu funcții sau în grade diferite în actele și gesturile lumii ceremoniale. În plus, între rolurile lor granița era dacă nu extrem de vagă și reversibilă, măcar flexibilă, tranzientă. În contextul spectacolului contemporan, diferențierea de rol e pe deplin conștientizată, asumată și în cele din urmă exersată, studiată, devenind specializare.

Caracteristică mediului folcloric este participarea activă, care se desfășoară în grade diferite de competență și într-o atmosferă de toleranță extremă a tuturor doritorilor, în sensul că „artiștii” mai puțin dotați se pot totuși expune cu prilejul sărbătorilor, voci mai puțin dotate pot intra și ele în corul cetelor de colindători, spre exemplu. Prestanța lor contează prea puțin, mesajul lor e de ajuns să atingă suficiență comunicatională și formală. Pe scenă contează, însă, spectacularul, virtuozitatea individuală și de grup bine dotat. Scena are și un rol generator, în sensul calității sale de a prevala, susține și dezvolta forme unice, fie dispărute în mediul original, fie uitate. Fie că presupune competiție, fie că presupune doar virtuozitate și performanță spectaculară, scena presupune publicul, care impune dezvoltarea, varietatea, atât pe planul conținutului, cât și pe planul formal. Sala de spectacol și scena, ca spații ample, plus publicul impun anumite cerințe de profesionalism interpretului de folclor. Condițiile de bază pentru desfășurarea reușită a interpretării scenice este prezența unui puternic sentiment de răspundere și a unei atmosfere de intensă creație, ceea ce va asigura atât realizarea fidelă a reprezentării, cât și transmiterea către public a mesajului.

Spre exemplu, recomandăm interpreților de folclor, în special **în cadrul interpretării scenice a colindelor**, să țină cont de ansamblul de particularități ale acestui gen ancestral, moștenit de la strămoși. Astfel, colinda se interpretează:

- în grup (ceată tradițională) și nu solo,
- fără acompaniament sau cu un acompaniament instrumental sumar - eventual tobiță, fluier,
- fără acompaniament în țitură de horă, sârbă,
- fără acompaniament armonizat,
- fără ornamentare excesivă.

CONCLUZII

Notele de curs dedicate caracterizării particularităților teoretice și practice ale obiceiurilor de iarnă vin în ajutorul studenților la una din primele etape de studiere a cursului de *Ritualuri populare*, când trebuie să însușească o sumă de cunoștințe teoretice pentru a le aplica în activitățile practice, atât conform cerințelor curriculare la această disciplină, cât și în cele individuale artistice. Notele de curs propun câteva compartimente esențiale legate de obiceiurile de iarnă: noțiuni și definiții, caracterizarea formelor de desfășurare, descrierea tematicilor poetice și a particularităților de interpretare.

Notele de curs prezintă interes și din perspectiva faptului că sintetizează sursele științifice existente în literatura asupra acestei teme. Complexitatea abordărilor interpretării practice a acestui segment al obiceiurilor calendaristice se bazează pe comprehensiunea clară și cunoștințele teoretice vaste asupraobiectului dat, pe respectarea unor principii generale ale abordării creației populare și a folclorului obiceiurilor în special. Astfel, în cadrul activităților profesionale ale viitorilor specialiști în domeniu, însușirea materialelor incluse în aceste note de curs vor conduce spre realizarea dezideratului principal al cursului – salvagardarea folclorului, prin cunoașterea teoretică, respectarea caracterului tradițional și realizarea practică a conținuturilor sale.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

1. Adăscăliței, V. Jocul cerbului în Moldova. **În:** Revista de etnografie și folclor (REF), tom 13, nr.5, București: 1968.
2. *Aprindeți luminile*. Alc. A. Tamazlăcaru. Editura Sirius, Chișinău, 2002.
3. *Arta muzicală din Republica Moldova: Istorie și modernitate*. Chișinău: Grafema Libris, 2009.
4. Băieșu, N. *Poezie populară moldovenească a obiceiturilor de Anul Nou*. Chișinău: 1972.
5. Bârlea, O. Miorița colindă. **În:** *Revista de etnografie și folclor*, tom 12, nr.5. București: 1967.
6. Blajinu, D. *Antologie de folclor muzical. 1107 melodii și cântece din Moldova*. Constanța: 2002.
7. Brătulescu, M. *Colinda românească*. București: 1981.
8. Brătulescu M. Ceata feminină – Încercare de reconstituire a unei instituții tradiționale românești. **În:** REF 1978, Nr. 1. p. 37-61.
9. Breazul, G., *Colinde*. București, 1998.
10. Bunea, D., Colinda în colecția de folclor „Lerui-ler” de Gleb Ciaicovschii-Mereșanu. **În:** *Arta și învățământul la confluența secolelor. Conferință științifică consacrată aniversării a 60 de ani ai Conservatorului de Stat din Moldova*. Chișinău, 2001, p.20-22.
11. Bunea, D., Despre un grup tematic al colindei. **În:** *Arta și învățământul la confluența secolelor* Chișinău Conferință științifică consacrată aniversării a 60 de ani ai Conservatorului de Stat din Moldova, 2001, p.57-63.
12. Bunea, D., Colindele laice și religioase. **În:** *Învățământul artistic-dimensiuni culturale.- Conferința de totalizare a activității științifico-didactice a profesorilor USAM pe anul 2001* Chișinău, 2002, p.98-101.
13. Bunea, D., Tipologia melodică a colindei. **În:** *Pagini de muzicologie*. USAM, Chișinău, 2002, p.60-67.
14. Bunea, D., Aspecte ale corelației giusto-silabicului cu alte sisteme ritmice în melodia colindei. **În:** *Pagini de muzicologie*, USAM, Chișinău, 2002. p.70-75.
15. Bunea, D., Rolul cezurii în arhitectura colindei. **În:** *Pagini de muzicologie*. Chișinău, USAM, 2002, p.76-78.
16. Bunea, D., Elemente modelatoare în arhitectura colindei. **În:** *Conferința de totalizare a muncii științifico-didactice a profesorilor pe anul 1999, Tezele raporturilor și comunicărilor*, Chișinău, 2000, p.104-105.

17. Bunea, D., Un principiu de formare a melodiei în colindă. **În:** Conferința de totalizare a muncii științifico-didactice a profesorilor pe anul 1999, Tezele raporturilor și comunicărilor.-Chișinău, 2000, p.113-115.
18. Bunea, D., Din istoriografia studierii obiceiului colindatului. **În:** *Învățăământul artistic – dimensiuni culturale*. Ediția a IV-a. Chișinău, 2004. p.158-161.
19. Bunea, D., Despre corelații funcțional-semantice și structural-muzicale în contextul tratării colindei ca act de comunicare. **În:***Anuar Științific: Muzică, Teatru, Arte plastice. Învățăământul artistic – dimensiuni culturale*, Chișinău: Grafema Libris, 2005. pp. 210-215.
20. Bunea, D., Colindatul în actualitate: un obicei ancestral în proces de dispariție? **În:** *Ghidul iubitorilor de folclor 10/2020*, **În:***Ghidul iubitorilor de folclor 10/2020*, Editura Lidana, Suceava, 2020, p.61-69, 0,5 c.a., ISSN 2284-5593.
21. Bunea, D., Colinda pe scenă: între tradiție și actualitate **În:***Ghidul iubitorilor de folclor 7/2017*, Editura Lidana, Suceava, 2017, p.92-98, 0,5 c.a., ISSN 2284-5593.
22. Cantemir, D.,*Descrierea Moldovei*. Chișinău: 1975.
23. Caraman, P.,*Colindatul la români, slavi și alte popoare*. București: 1983.
24. Caraman, P., *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei*. Editura Univ.A.Cuza, Iași, 1997.
25. *Ce este Vasilca, obiceiul mai vechi decât Steaua și Plugușorul. Tradiții de Anul Nou din Oltenia.***În:**https://adevarul.ro/locale/slatina/ce-vasilca-obiceiul-mai-vechi-decat-steaua-plugusorul-traditii-anul-nou-oltenia-1_5864fe705ab6550cb8e31822/index.html (accesat 02.12.2020).
26. Ciaicovschi-Mereșanu, G.,*Lerui-ler*. Chișinău: Literatura artistică, 1986.
27. Ciaicovschi-Mereșanu, G., Unelereflecții referitoare la geneza colindei la români și alte popoare. **În:***Tradiții și inovații în muzica secolului al XX-lea*, Chișinău: Goblin, 1997 p.127-131.
28. Coatu, N., Aspecte ale cultului solar în cultura populară românească**În:**REF, 1990, Nr.1, p. 19-31.
29. Comanici, G., Popescu A., Stoica-Vasilescu L. Focurile de peste an**În:** REF, 1971, Nr.1, p. 71-79.
30. Comanici, G., Elemente de cult solar în conținutul sărbătorii Anului Nou – Reflex al fondului cultural traco-roman**În:** REF, 1994, Nr 1, 2, p. 111-119.

31. Comanici, G., O lectură etnologică a riturilor de Anul Nou **În**: REF, 1992, Nr.2, p.119-129.
32. Comișel, E., Colindele religioase (încercare de tipologie literar-muzicală) **În**: *Imagini și permanențe în etnologia românească*. Chișinău: Editura Știința, 1992.-p.129-139.
33. Constantin, M., Colindătorii – Ritual și mod de viață în satul românesc **În**: REF, 1996, Nr. 3-4, p. 237-257.
34. Datcu I. Colindatul la românii din Basarabia, Transnistria și nordul Bucovinei. **În**: *Datini*, 1995, Nr. 3-4, p. 39-40.
35. Datcu I. Dumitru Dan și studiul său despre un refren al colindei **În**: REF, 1981, Nr. 2, p. 205-211.
36. *Colindatul de ceată bărbătească*. Chișinău: 2011.
37. *Colinde din Transnistria*. red. A. Ionescu. Chișinău: Știința, 1994.
38. Comișel, E., Studii de etnomuzicologie, vol. I. București: Editura Muzicală, 1986.
39. Comișel, E., Studii de etnomuzicologie, vol. II. București: Editura Muzicală, 1992.
40. *Creația populară. Folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina*. Chișinău: 1991.
41. Curbet, V., *La vatra horelor*. Chișinău: 1973.
42. Filip, I., *Mai primiți căluțul? Teatru folcloric*. Editura Cartdidact, Chișinău, 2018.
43. *Folclor din Bugeac*. Chișinău: 1982.
44. *Folclor din Câmpia Sorociei*. Chișinău: 1989.
45. *Folclor din nordul Moldovei*. Chișinău: 1983.
46. *Folclor din Stepa Bălților*. Chișinău: 1986.
47. *Folclor din Țara Fagilor*. Chișinău: 1993.
48. *Ghidul iubitorilor de folclor*, nr.1 – 10, Editura Lidana, Suceava, 2011 – 2020.
49. Ghilaș, V., *Muzica etnică: tradiție și valoare*, Chișinău, 2007.
50. Ghilaș, V., *Muzica etnică: tradiție și valoare*. Chișinău: 2007 Ghinoiu, I. *Mică enciclopedie de tradiții românești*. Editura Agora, București, 2008.
51. Ghinoiu, I., *Obiceiurile populare de peste an: Dicționar*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1997.
52. Herțea, I., *Observații asupra repertoriului de colindă din Boișoara – Vâlcea*. **În**: REF, 1970, Nr. 5, p. 395-417.
53. Ispas, S.; Brăiloiu, C., *Sub aripa cerului: comentarii etnologice asupra colindei și colindatului*. București: Editura Enciclopedică, 1998.

54. Laszlo, F. Brahms: Variațiunile pe melodia “Trei păstori se întâlniră”. **În:***Studii de muzicologie*. Vol. XVIII, București: Editura Muzicală, 1984, p.219-241.
55. Marian-Bălașa, M., Colinda „Mă luai, luai” – un univers de reprezentări folclorice **În:** REF, 1987, Nr. 2, p. 155-176.
56. Marian-Bălașa, M., Reprezentanța folclorică și spectacolul folclorismului. **În:***Anuarul Institutului de Etnografie și folclor „Constantin Brăiloiu”*, vol. 11-13, 2000-2002. București: Editura Academiei române, 2004.
57. Marian, M., Colinda – experiență a sacralului. **În:***Anuarul Institutului de etnografie și folclor*. București: 1992, nr.3, p.224.
58. Marian, S. Fl.,*Sărbătorile la români*, Vol. I, II. București: 1994.
59. Mârza, T., Obiceiurile folclorice. **În:***Studii de muzicologie*, vol.VII. București: 1971.
60. Mârza, T., Petrescu, Gh. Cântecul vergelului. **În:**REF, tom 14, nr.2. București: 1969.
61. Mironenco, I.,*Și cânt codrului cu drag*. Chișinău: Literatura artistică, 1987.
62. Niculiță-Voronca E. *Datinile și credințele poporului român*. Cernăuți: Tipografia Isidor Wiegler, 1903.
63. Pop, M., Obiceiuri tradiționale românești. București: Consiliul culturii și educației socialiste, 1976.
64. Popa, S.,*Obiceiuri de iarnă. Tipologie muzicală*. București: Editura Muzicală, 1981.
65. Oprea, Gh., Agapie, L. *Folclor muzical românesc*. București: Editura didactică și pedagogică, 1983.
66. Mocanu, M.,*Colinde din sudul Basarabiei*. Chișinău: 2006.
67. *Pe drumușul dorului. Caiet de folclor*, alcătuitor Andrei Tamazlăcaru, Chișinău: Șearecom, 2001.
68. *Poezia populară moldovenească a obiceiurilor calendaristice*, Alc. N.Băieșu. Chișinău: 1975.
69. Pop, M.,*Obiceiuri tradiționale românești*. București: 1976.
70. Spătaru, Gh.,*În lumea teatrului popular*. Chișinău: 1984.
71. Ștefănuță, P.,*Folclor și tradiții populare*. În două volume. Alc., st. intr., bibl., comentarii și note de Grigore Botezatu și Andrei Hâncu. Chișinău: Știința, 1991.
72. Stere, A., Modificări de semnificație a ritualului în contextul scenic. **În:***Anuarul Institutului de Etnografie și folclor „Constantin Brăiloiu”*, vol. 11-13, 2000-2002. București: Editura Academiei române, 2004.
73. Szenik, I.,*Folclor muzical*. Modul de studiu II pentru studii universitare prin învățământ la distanță. Academia de muzică “Gheorghe Dima”, Cluj.

- În:<https://edituramediamusica.ro/online/FOLCLOR%20MUZICAL%20MODUL%20II.pdf> (accesat 02.12.2020).
74. Tamazlâcaru, A., *Aprindeți luminile*. Chișinău: Sirius, 2002.
75. Tomescu, V., *Muzica Daco-Romana*. Vol.I-II, București: 1978.
76. *Vin' bădiță, vin' diseară. Caiet de folclor*. Cântece notate și îngrijite de Andrei Tamazlâcaru, Chișinău: Grafema Libris, 2006.
77. Vrabie, Gh., *Folclorul - obiect, principii, metodă, categorii*. București: 1970.
78. Vulcănescu, R., *Măștile populare*. București: Editura științifică, 1970.
79. Vulcănescu, R., *Mitologie română*. București: Editura Academiei RSR, 1985.
80. Zamfir, C., Cum s-a răspândit colinda “Pleacă Lina la fântână” în ținutul Brașovului. În: REF, 1973, Nr.6, p. 477-489.
81. Zaharia, E., Tradiții de sărbători. Un obicei interesant: Reversul colindatului – Descolindatul. În: <https://www.ziarpiatraneamt.ro/descolindatul> (accesat 02.12.2020).
82. Descolindatul în Dobrogea. În: <https://discoverdobrogea.ro/descolindatul-in-dobrogea-un-ritual-prin-care-colindatorii-se-razbunau-pe-gospodari/> (accesat 02.12.2020).
83. Попович, И., Молдавские народные праздники. Кишинёв: 1974.